Näringsutskottets betänkande 1986/87:19

om vissa anslag till energiändamål, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis)

NU 1986/87:19

Ärendet

I detta betänkande behandlas

dels proposition 1986/87:100 bilaga 16 (miljö- och energidepartementet) punkterna C 3–C 5, C 7 och C 13–C 15,

dels – helt eller delvis – fyra motioner i energifrågor, avseende bl. a.
ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer,
högspänningsledningar,
verksamheten i Ranstad.

Sammanfattning

Utskottet tillstyrker regeringens förslag på alla här behandlade punkter.

I fråga om anslaget till ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer hänvisar utskottet bl. a. till att staten genom avtal är förpliktad att utge sådan ersättning. I en reservation (c, vpk) begärs omförhandling med sikte på att överenskommelsen om ersättning beträffande reaktorn Forsmark 3 skall undanröjas.

En motion gäller eventuella hälsorisker i samband med elektriska och magnetiska fält vid kraftledningar. Motionen avstyrks. Utskottet hänvisar bl. a. till pågående forskningsarbete och till statens energiverks uppgift att fortlöpande följa utvecklingen på detta område.

Utskottet avstyrker en motion om riktlinjer för återställning vid Ranstadsverket. Med hänsyn till redan planerade utredningsinsatser finner utskottet inte anledning för riksdagen att uttala sig i ämnet. I en reservation (c) föreslås ett vägledande uttalande av riksdagen.

Propositionen

I proposition 1986/87:100 bilaga 16 (miljö- och energidepartementet) framlägger regeringen förslag om anslag för budgetåret 1987/88 m. m. Under här angivna rubriker föreslås:

C 3. *Statens elektriska inspektion* (s. 71 f.)

att riksdagen till Statens elektriska inspektion för budgetåret 1987/88 anvisar ett ramanslag av 9 874 000 kr.

1 *Riksdagen 1986/87. 17 saml. Nr 19*

C 4. *Täckande av förluster i anledning av statliga garantier för oljeersättande åtgärder samt för utveckling och introduktion av ny energiteknik, m. m.* (s. 72 f.)

att riksdagen till Täckande av förluster i anledning av statliga garantier för oljeersättande åtgärder samt för utveckling och introduktion av ny energiteknik, m. m. för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.

C 5. *Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer* (s. 73 f.)

att riksdagen till Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer för budgetåret 1987/88 anvisar ett reservationsanslag av 110 000 000 kr.

C 7. *Visst internationellt energisamarbete* (s. 75)

att riksdagen till Visst internationellt energisamarbete för budgetåret 1987/88 anvisar ett förslagsanslag av 15 983 000 kr.

C 13. *Avveckling av forskningsreaktorer, m. m.* (s. 86 f.)

att riksdagen till Avveckling av forskningsreaktorer, m. m. för budgetåret 1987/88 anvisar ett reservationsanslag av 26 100 000 kr.

C 14. *Anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m.* (s. 88 f.)

att riksdagen

1. bemyndigar regeringen att besluta om årlig eftergift av de lån som beviljas inom ramen för detta anslag,

2. till Anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m. för budgetåret 1987/88 anvisar ett reservationsanslag av 15 000 000 kr.

C 15. *Verksamheten i Ranstad* (s. 89 f.)

att riksdagen till Verksamheten i Ranstad för budgetåret 1987/88 anvisar ett reservationsanslag av 5 875 000 kr.

Motionerna

De motioner som behandlas här är följande:

1986/87:N400 av Gunilla André (c) och Bengt Kindbom (c), vari – med motivering i motion 1986/87:Ub680 – hemställs att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om riktlinjer för återställning vid Ranstadsverket.

1986/87:N506 av Lars Werner m. fl. (vpk), såvitt gäller hemställan (5) att riksdagen avslår förslaget till anslag i proposition 1986/87:100, bilaga 16, C 5, Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer på 110 000 000 kr.

1986/87:N539 av Gunnel Jonäng (c) och Gunnar Björk i Gävle (c), vari hemställs att riksdagen

1. hos regeringen begär fortsatt forskning kring elektromagnetiska fält,

2. som sin mening ger regeringen till känna att planerad ombyggnad av kraftledning mellan Ljusdal och Gustafs sker på sätt Ovanåkers kommun och länsstyrelsen i Gävleborgs län anvisat,

3. beslutar att 1902 års el-lag ses över enligt motionens intentioner.

1986/87:N551 av Olof Johansson m. fl. (c), såvitt gäller hemställan (10) att riksdagen avslår proposition 1986/87:100 i den del som avser ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer för budgetåret 1987/88 om 110 000 000 kr.

Uppgifter i anslutning till motionerna

Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer

Bakgrund

Reaktorerna Forsmark 1 och 2 och Ringhals 1 och 2

Anslag till ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer anvisades första gången för budgetåret 1980/81. Systemet med sådan ersättning föranleddes av den s. k. rådrumslagen, dvs. lagen (1979:335) om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle. Lagen berörde kärnkraftsblocken Forsmark 1 och Ringhals 3, som var färdigställda vid dess tillkomst, samt Forsmark 2 och Ringhals 4, som var planerade att bli färdigställda hösten 1979. Innehavarna av de reaktorer som omfattades av förbudet fick enligt lagen rätt till ersättning för de förluster som uppstod genom att reaktorernas idrifttagande fördröjdes.

Bakom riksdagens beslut i saken hösten 1980 (prop. 1980/81:25 bil. 9, NU 1980/81:23, rskr. 1980/81:112) stod alla partier utom vänsterpartiet kommunisterna. Beslutet innebar också att en överenskommelse mellan staten och Forsmarks Kraftgrupp AB godkändes i vad staten därigenom iklädde sig ekonomiska förpliktelser och att grunder för ersättning till statens vattenfallsverk avseende Ringhals godkändes. Ersättningen avsåg förluster genom den minskning i elproduktionen som hade uppstått till följd av att idrifttagningen av kärnreaktorerna försenades. Skillnaden mellan den energi som hade varit möjlig att producera utan försening och den energi som hade producerats med försening skulle beräknas fortlöpande i efterhand. För de fyra nämnda reaktorerna upphörde skillnaden under budgetåret 1984/85. Som ersättning för den försenade idrifttagningen av dessa reaktorer har totalt utbetalats 1 567 milj. kr., vilket i stort motsvarar de belopp som riksdagen har anvisat för ändamålet.

Reaktorn Forsmark 3

Riksdagen beslöt våren 1979 att den fortsatta utbyggnaden av Forsmark 3 skulle begränsas med hänsyn till den då förestående folkomröstningen om kärnkraftens roll i den framtida energiförsörjningen (prop. 1978/79:218, NU 1978/79:62, rskr. 1978/79:432). Därvid konstaterades att förutsättningarna för utbyggnadens finansiering påverkades. Vissa merkostnader skulle uppstå. Regeringen fick hösten samma år (prop. 1979/80:33, NU 1979/80:25, rskr. 1979/80:134) bemyndigande att godkänna en överenskommelse mellan statens vattenfallsverk och de privata intressenterna i Forsmark – Forsmarks Kraftgrupp AB – om utbyggnad av Forsmark 3 i vad staten därigenom iklädde sig ekonomiska förpliktelser. Enligt överenskommelsen skulle staten

lämna ersättning för ökade anläggningskostnader och för ökade kostnader för att producera elektricitet på annat sätt och/eller för att anskaffa ersättningskraft. Merkostnaderna hade vid denna tidpunkt inte kunnat beräknas i detalj. Därför angavs inte något belopp för ersättning till Forsmarks Kraftgrupp AB.

En överenskommelse om ersättning för försening av Forsmark 3 träffades år 1982 mellan staten, företrädd av generaldirektör Åke Englund, och Forsmarks Kraftgrupp AB. Regeringen framlade i början av år 1983 denna överenskommelse för riksdagen och begärde bemyndigande att ikläda staten de ekonomiska förpliktelser som överenskommelsen medförde (prop. 1982/83:101, NU 1982/83:33 s. 37 f., rskr. 1982/83:280). Beräkningsprinciperna i överenskommelsen redovisades utförligt i propositionen, och överenskommelsen i sin helhet återgavs i denna.

Överenskommelsen gäller ersättning för merkostnader i kraftproduktionen. Beräkningsprinciperna är desamma som de tidigare fastställda principerna rörande ersättning för förseningen av Forsmark 1 och 2 och av Ringhals 3 och 4. Detta innebär i korthet följande. Den produktion som förloras genom förseningen av Forsmark 3 skall ersättas med belopp som motsvarar ökade kostnader för att på optimalt sätt producera erforderlig elektricitet på annat sätt eller för att anskaffa ersättningskraft. För beräkning av ersättningen i denna del jämförs den faktiska elproduktionen månadsvis i efterhand med den hypotetiska elproduktion som skulle ha varit möjlig utan försening. De produktionsskikt som kan ligga till grund för ersättning är gasturbinsproduktion, konventionell kondensproduktion och mottrycksproduktion.

De belopp som har anvisats till ersättning för förseningen av Forsmark 3 under budgetåren 1982/83–1986/87 och de belopp som har utbetalats för ändamålet under de fyra första av dessa budgetår är – i milj. kr. – följande:

	anvisat	utbetalt
1982/83	140	ca 160
1983/84	200	" 156
1984/85	240	" 588
1985/86	135	" 156
1986/87	180	

Ersättningarna t. o. m. år 1983 (ca 252 milj. kr.) är definitiva. För tiden därefter har endast preliminära utbetalningar gjorts.

Anslaget för budgetåret 1985/86 innefattade även beräknad ersättning – i form av ett engångsbelopp av 550 milj. kr. – för ökade anläggningskostnader för Forsmark 3. Den definitiva ersättningen för detta ändamål kommer att fastställas när förhandlingar, som nu pågår, har avslutats.

Tidigare riksdagsbehandling

Regeringens förslag år 1983 rörande ersättning för försenad idrifttagning av Forsmark 3 avstyrktes i partimotioner av centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Centerpartiet begärde därvid att nya överläggningar skulle tas upp med Forsmarks Kraftgrupp AB med utgångspunkt i den kritik mot

överenskommelsen mellan staten och Forsmarksbolaget som framfördes i dess motion. Vänsterpartiet kommunisterna ställde sig helt avvisande till att någon ersättning skulle lämnas.

Näringsutskottet, som tillstyrkte regeringens förslag, framhöll (NU 1982/83:33 s. 39) att överenskommelsen rörande Forsmark 3 var uppbyggd enligt samma principer som den av riksdagen tidigare godkända överenskommelsen beträffande de reaktorer som omfattades av rådrumslagen. Centerpartiet vände sig nu, konstaterade utskottet, mot beräkningsprinciper som partiet självt i regeringsställning hade föreslagit riksdagen att godkänna. Utskottet påpekade vidare att den aktuella överenskommelsen gällde merkostnad i kraftproduktionen och att det alltså icke var fråga om några räntekostnader – såsom centerpartiet hävdade – eller andra fasta kostnader. Den minskning av räntekostnaderna som föranleddes av förseningen skulle komma att beaktas vid senare förhandlingar om ersättning för ökade anläggningskostnader. En reservation (c, vpk) gick ut på att förnyade överläggningar borde upptas med Forsmarks Kraftgrupp AB på basis av de invändningar som hade framförts från centerpartiets sida. Riksdagen följde utskottet.

Regeringens förslag åren 1984–1986 om anslag under samma rubrik föranledde åter avslagsmotioner (c; vpk) och ställningstaganden i huvudsak som tidigare. Våren 1986 anförde näringsutskottet (NU 1985/86:16 s. 5):

Utskottet konstaterar att staten genom avtal är förpliktad att utge den ersättning som regeringen begär anslag till. De invändningar mot överenskommelsen som anfördes när denna presenterades har tillbakavisats genom riksdagens beslut att godkänna de gällande grunderna för ersättning. De kan inte nu åberopas till stöd för att staten skulle undandra sig sina avtalsenliga förpliktelser. Självfallet bör staten – såsom är naturligt för varje kontrahent i motsvarande fall – vinnlägga sig om att söka begränsa sina utbetalningar till vad motparten ovedersägligen har berättigade anspråk på att erhålla. Utskottet har erfarit att det pågår utredningar om hur olika punkter i avtalet skall tolkas, att kontinuerliga diskussioner förs mellan parterna om hur ersättningen i detalj skall beräknas och att de fortlöpande utbetalningarna enligt avtalet sker med reservation för framtida korrigering av ersättningsbeloppet. Från motionärernas sida har vid utskottsbehandlingen hävdats att riksdagen bör påfordra att det gällande avtalet omförhandlas. Utskottet anser inte att det finns förutsättningar för en sådan åtgärd. Liksom tidigare vill utskottet understryka att utfallet av ersättningsbetalningarna under det förestående budgetåret kan komma att avvika kraftigt – uppåt eller nedåt – från det anslagsbelopp som tas upp i statsbudgeten. Avgörande blir, såsom framhävs i propositionen, bl. a. hur elbehovet och priserna för olja och kol utvecklas under perioden.

Enligt en reservation (c, vpk) borde staten påkalla omförhandling av det gällande avtalet med sikte på att detta skulle undanröjas. Medelsanvisningen under den aktuella punkten skulle därför inskränkas till ett formellt belopp av 1 000 kr. Detta anslag skulle stå till förfogande för den händelse staten inte skulle i allo frigöras från ytterligare betalningsförpliktelser.

Ombyggnad av stamnätet

I det rikstäckande stamnätet för eldistribution ingår ledningar för såväl 400 kV som 220 kV. Nätet började byggas upp i mitten av 1930-talet. Den högsta systemspänningen var då 220 kV. År 1952 påbörjades utbyggnaderna av 400 kV-ledningarna. Med hänsyn till vissa elledningars ålder har statens vattenfallsverk aktualiserat ett omfattande behov av upprustning av stamnätet. Ombyggnaderna inriktas i ett första skede på åtgärder i 220 kV-nätet.

Området mellan Indalsälven och Mälardalen har varit föremål för särskilda undersökningar. I detta område finns sju ledningar för 400 kV och sex ledningar för 220 kV. Företagna studier har lett till slutsatsen att fem av de sex 220 kV-ledningarna kan ersättas med två 400 kV-ledningar. Den sjätte 220 kV-ledningen måste behållas för att tillgodose lokala behov. Ombyggnaden, som blir vattenfallsverkets största samlade nätsatsning under 1990-talet, innebär att 800 km kraftledningsgator kan återställas för annan markanvändning. Ombyggnaden innebär vidare en effektivisering av kraftsystemet.

Vattenfallsverket har år 1985 ansökt om koncession för delar av den planerade utbyggnaden av 400 kV-ledningarna. Regeringen har genom beslut våren 1986 meddelat koncession för viss utbyggnad. Koncessionsbeslut saknas ännu för två delsträckor. För en del av sträckan mellan Ljusdal i Gävleborgs län och Gustafs i Kopparbergs län har Ovanåkers kommun och länsstyrelsen i Gävleborgs län föreslagit en alternativ lösning. Vattenfallsverket har efter överläggningar i februari 1986 med länsstyrelsen, aktuella kommuner och berörda fastighetsägare modifierat sitt förslag till sträckning av kraftledningen. I yttrande till statens energiverk har Ovanåkers kommun förklarat sig inte kunna godta vattenfallsverkets modifierade förslag. Länsstyrelsen har tillstyrkt ansökningen men endast till en del. En ny koncessionsansökan har förutsatts bli utformad för den resterande kontroversiella delen.

Statens energiverk har i augusti 1986 i skrivelse till regeringen tagit ställning till vattenfallsverkets förslag. Frågan avgörs av regeringen.

I skrivelsen anför energiverket bl. a. följande:

Statens energiverk finner att det samlade ombyggnadsprojektet kommer att tillföra samhället betydande vinster. Överföringsförlusterna på stamnätet inom det aktuella avsnittet mellan Indalsälven och Mälardalen kommer under höglasttid att minska med 110 MW och 350 GWh. Samtidigt – beroende på driftsituationen – ökar överföringsförmågan från Norrland till Mellansverige med 500–700 MW. Den effektivisering av stamnätet som uppnås är således avsevärd. Statens energiverk vill särskilt framhålla att betydelsen av ett optimerat stamnät, bl. a. inom den aktuella regionen, i än högre grad kommer att göra sig gällande vid den framtida kärnkraftsavvecklingen, då överföringsbehovet från Norrland kommer att öka.

Det samlade ombyggnadsprojektet ger vidare också ett väsentligt bidrag till hushållningen av våra markresurser. Närmare 800 km kraftledningsgator frigörs och återställs för annan markanvändning. Olämpliga kraftledningsstråk, som i dag genomkorsar tätortsbebyggelse, kan flyttas till lämpligare lägen.

Statens energiverk finner det sålunda angeläget att den planerade ombygg-

naden av stamnätet i regionen mellan Indalsälven och Mälardalen i sina huvuddrag genomförs.

Beträffande aktuell och kommande utbyggnad anför energiverket att ledningsföretaget innebär ett välavvägt hänsynstagande till olika berörda intressen. Verket grundar denna bedömning på ett antal sammankomster där företrädare för verket har inhämtat synpunkter på markrekognosceringar från ett antal ledningsavsnitt och på flygbesiktning av samtliga ledningsstråk. Från de alternativa förslag som har framförts tar energiverket avstånd med följande motivering:

De fördelar dessa förslag skulle ge ur intrångssynpunkt är begränsade eftersom de också skulle innebära en flyttning av intrånget. De kan enligt energiverkets uppfattning inte uppvägas av kostnadsökningen. Ej heller i övrigt anser statens energiverk bärande skäl föreligga att frångå den sträckning som ansökningen anger.

Energiverket uttrycker också sin uppfattning om eventuella hälsorisker vid vistelse nära kraftledningar:

Sammanfattningsvis kan konstateras att de i dag föreliggande forskningsresultaten inte ger belägg för att exposition för elektriska och magnetiska fält medför några hälsorisker för människor och djur som vistas i närheten av kraftledningarna eller bor intill den byggnadsfria zonen. Statens energiverk finner mot denna bakgrund det inte motiverat att skärpa de gällande bestämmelserna rörande kraftledningar för att minska allmänhetens exposition för fältet. Vidare kan konstateras att den aktuella sträckningen har klart större avstånd till byggnader än vad som krävs av bestämmelserna. Verket avser att även i fortsättningen genom samrådsgruppen noggrant följa den pågående forskningen för att kunna utarbeta skärpta säkerhetskrav om detta mot förmodan skulle visa sig vara motiverat.

Energiverket tillstyrker vattenfallsverkets ifrågavarande ansökningar. Från koncessionsbeslutet bör dock enligt energiverket undantas en del i Ovanåkers kommun där ny sträckning senare kommer att prövas i särskild ordning.

Frågesvar

Statsrådet Birgitta Dahl besvarade den 6 november 1986 en fråga (1986/87:66) av Gunnel Jonäng (c) om den planerade ombyggnaden av högspänningsledningen genom Ljusdal och Alfta. Frågan gällde om regeringen vid sitt beslut i denna sak skulle beakta vissa amerikanska undersökningar om samband mellan högspänningsledningar och cancer. Statsrådet konstaterade att resultaten från de avsedda undersökningarna skulle komma att vara tillgängliga när beslutet skulle fattas. Hon framhöll att undersökningar av biologiska effekter av de elektriska och magnetiska fälten kring högspänningsledningar har givit motsägande resultat. För att regeringen närmare skulle kunna följa utvecklingen på området hade statens energiverk fått i uppdrag att årligen särskilt redovisa den forskning som bedrivs i Sverige och utomlands. De två amerikanska undersökningar som frågeställaren åberopade bedrevs på uppdrag av amerikanska myndigheter. Deras resultat skulle i

sin helhet läggas fram vid ett möte i november 1986 med deltagande av svensk expertis. Statsrådet skulle snarast därefter få en redovisning av resultaten.

Rapport om biologiska effekter

Ingenjörsvetenskapsakademien har i januari 1987 utgivit rapporten (nr 323) Biologiska effekter av kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Rapporten sammanfattas sålunda:

I vår rapport 1983 (IVA-rapport nr 240) konstaterades att det finns en rad säkerställda effekter av kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält, men att ingen av dessa effekter bedömdes utgöra någon hälsorisk. Den internationella forskningen på området har sedan dess varit intensiv och ett stort antal undersökningar har publicerats. Vid vår genomgång av dagsläget finner vi att ovanstående bedömning i huvudsak även kan sägas gälla i dag. Emellertid har fler studier än tidigare visat effekter av sådan art att de måste bedömas kunna utgöra en hälsorisk om de kan säkerställas och relateras till effekter hos människa. Det är i första hand det magnetiska fältet som antytts kunna orsaka dessa effekter.

I de epidemiologiska studierna rörande cancersjuklighet och exponering i boendemiljön eller arbetslivet för elektromagnetiska fält finns en viss samstämmighet i de olika studierna för en överrisk för framför allt vissa leukemiformer och för tumörer hos barn. De resultat som hittills presenterats är dock för osäkra för att vidare slutsatser skall kunna dras, men hypotesen om ett samband mellan exponering för magnetiska fält och cancer måste dock tas på betydligt större allvar än tidigare.

Ytterligare såväl epidemiologisk som experimentell forskning på området är angelägen för att klarlägga dessa viktiga frågor.

Verksamheten i Ranstad

En slutlig återställning av Ranstadsområdet i Skövde kommun aktualiserades i samband med att Ranstad Skiffer AB:s brytningskoncession för alunskiffer upphörde vid årsskiftet 1984-1985.

Enligt konsortialavtal vid bildandet av Ranstad Skiffer AB har Studsvik Energiteknik AB (Studsvik) ett kvarstående ansvar för återställningsarbeten som kan hänföras till Studsviks verksamhet före övertagandet. Studsvik har därför ansökt om medel för att arbeta fram en återställningsplan. Detta arbete har delats in i fyra skeden – programskedet, utredningsskedet, återställningsskedet och uppföljningsskedet. Medel för programskedet beviljades i maj 1985.

Studsvik har i början av år 1985 redovisat programskedets arbete i rapporten Återställning i Ranstad. Detta arbete har syftat till att ge en överblick över problemområden och miljöfrågor, skissera vilka åtgärder som är möjliga samt belysa hur de återställda områdena kan användas. Under arbetet har informella kontakter tagits med berörda kommuner och myndigheter. I rapportens sammanfattning anförs följande:

Åtgärder behövs vad gäller dagbrottsområdet och lakrestområdet (med tillhörande sjöar för vattenbehandling). Dessutom bör själva industriområdets framtida utnyttjande klarläggas.

Det översiktliga arbetet i programskedet har pekat på följande två huvudalternativ:

Dagbrottet vattenfylls. Lakresten får ligga kvar på nuvarande lakrestområde, där den bör förses med ytterligare täckskikt så att den pågående vittringen av skiffern minimeras.

Lakresten flyttas från lakrestområdet till dagbrottet och får fylla igen dagbrottsöppningen. Deponering sker i en tät "balja" under grundvattenytan.

I det första alternativet blir det vattenfyllda dagbrottet en öppen sjöyta, som kan ha ett värde som bad- och fiskesjö. Vattenkvalitén torde kunna bli acceptabel. Vattenfyllningen ger en grundvattenhöjning med risk för försumpning av viss jordbruksmark.

I alternativet med återföring av lakresten till dagbrottet blir målsättningen att skapa ett landskap som liknar omgivningen. Möjligheterna att återskapa jordbruks- och ängsmark finns prövade i de försök med återställning och odling som pågått sedan slutet av 1970-talet.

Som bakgrund till de skisserade återställningsåtgärderna har en genomgång gjorts av miljöfrågor och av principiella metoder för omhändertagande av lakrest. Miljökonsekvenser och arbetsmetoder är i dagens läge lättare att överblicka i det första huvudalternativet – med lakresten kvarliggande – än i det fall att lakresten återförs till dagbrottsområdet.

Vad gäller industriområdet finns alternativen rivning eller fortsatt uthyrning. Flera av byggnaderna är av värde för alternativ användning. Nya former för ägande/uthyrning bör dock utredas.

För att de skisserade åtgärderna skall kunna utformas i detalj, krävs vissa kompletterande fältarbeten och utredningar som underlag. Dessa arbeten har specificerats och kostnadsberäknats i det genomförda programskedet. Detaljutformningen samt ärendets formella handläggning avses ske i nästa skede, utredningsskedet.

Utskottet

Inledning

Utskottet tar här upp en del av de förslag i energifrågor som regeringen har lagt fram i årets budgetproposition. Ytterligare förslag på energiområdet kommer utskottet att behandla i senare sammanhang. I februari 1987 har regeringen lagt fram proposition 1986/87:80 om forskning. Däri föreslås bl. a. ett nytt treårsprogram för energiforskningen. Regeringen har vidare till våren 1987 aviserat en proposition med vissa förslag angående statens vattenfallsverk. Härutöver har regeringen anmält att den räknar med att förelägga riksdagen en proposition med anledning av förslag från energirådet.

Förutom motioner med anknytning till några av anslagspunkterna behandlar utskottet en motion som rör de biologiska verkningarna av högspänningsledningar.

Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer

Riksdagen uttalade år 1979 att takten i utbyggnaden av kärnkraftsreaktorn Forsmark 3 borde reduceras med hänsyn till den då förestående folkomröstningen om kärnkraft. Det stod därvid klart att fördröjningen skulle medföra

krav på att staten skulle ersätta reaktorns ägare, Forsmarks Kraftgrupp AB, för merkostnader som kunde uppstå. Året därpå godkände riksdagen att staten påtog sig ekonomiska förpliktelser gentemot reaktorinnehavaren enligt en överenskommelse som då hade ingåtts. Alla partier utom vänsterpartiet kommunisterna stod bakom de nu nämnda besluten. En noga preciserad överenskommelse om hur de ersättningsgilla förseningskostnaderna skulle beräknas förelades sedermera riksdagen. År 1983 bemyndigades regeringen att ikläda staten ekonomiska förpliktelser enligt denna överenskommelse. Förutom vänsterpartiet kommunisterna motsatte sig även centerpartiet beslutet härom. Dessa båda partier menade att staten borde ta upp nya överläggningar med motparten i syfte att få överenskommelsen upphävd.

Tidigare har – t. o. m. budgetåret 1984/85 – utbetalats ersättning av samma slag också för kärnreaktorerna Forsmark 1 och 2 och Ringhals 1 och 2. Reaktorinnehavarnas rätt var härvid grundad på den s. k. rådrumslagen (1979:335). Numera är Forsmark 3 den enda reaktor för vilken det föreligger rätt till ersättning för förseningskostnader. Denna rätt gäller t. o. m. det nu stundande budgetåret 1987/88. Regeringen föreslår att 110 milj. kr. anvisas för ändamålet.

Regeringens förslag på denna punkt avstyrks i partimotionerna 1986/87:N551 (c) och 1986/87:N506 (vpk). I den förra hänvisas till att centerpartiet reserverade sig mot riksdagens beslut att godkänna den nyssnämnda överenskommelsen beträffande Forsmark 3. Motionärerna hävdar återigen att det inte finns någon förseningskostnad som bör berättiga till ersättning. I den senare motionen lämnas ingen motivering för avslagsyrkandet.

Utskottet hänvisar till sitt yttrande förra året (se s. 5) över förslag och yrkanden av motsvarande innebörd. Vad utskottet sålunda vill anföra är sammanfattningsvis följande. Staten är genom avtal förpliktad att utge sådan ersättning som regeringen begär anslag till. Om avtalets tillämpning pågår utredningar och diskussioner mellan parterna. De fortlöpande utbetalningarna från statens sida görs med reservation för framtida korrigeringar av ersättningsbeloppet. Staten bör givetvis vinnlägga sig om att begränsa sina utbetalningar till vad motparten ovedersägligen har berättigade anspråk på att erhålla. Det finns enligt utskottets uppfattning inte några förutsättningar för en omförhandling av avtalet.

Utskottet tillstyrker alltså regeringens förslag om anslag till ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer och avstyrker motionsyrkandena i ämnet. Det begärda beloppet bör liksom tidigare anvisas i form av ett förslagsanslag.

Högspänningsledningar

Frågan om eventuella hälsorisker i samband med elektriska och magnetiska fält vid kraftledningar aktualiseras i motion 1986/87:N539 (c). Motionärerna begär att riksdagen skall hemställa hos regeringen om fortsatt forskning kring elektromagnetiska fält. De hänvisar härvid till en rapport av Ingenjörsvetenskapsakademien som bl. a. berör sambandet mellan kraftledningar och cancer. I motionen krävs också att statens vattenfallsverks planerade

ombyggnad av en kraftledning mellan Ljusdal i Gävleborgs län och Gustafs i Kopparbergs län skall ske med den sträckning som Ovanåkers kommun och länsstyrelsen i Gävleborgs län har anvisat. Vidare hemställs om en översyn av lagen (1902:71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar (ellagen). Översynen skulle gå ut på att föreskrivet avstånd mellan ledningar och bebyggelse skall utökas.

Förra året behandlade utskottet (NU 1985/86:17 s. 64) en motion med samma syfte som den nu aktuella motionen. Då anförde utskottet beträffande ombyggnaden av kraftledningen i Gävleborgs län att statens vattenfallsverk efter överläggningar i februari 1986 med länsstyrelsen, aktuella kommuner och berörda fastighetsägare hade modifierat sitt förslag till sträckning av kraftledningen. Länsstyrelsen i Gävleborgs län skulle yttra sig över det nya förslaget, varefter statens energiverk hade att ta ställning till vattenfallsverkets förslag. Därefter skulle regeringen avgöra frågan. Utskottet såg mot denna bakgrund ingen anledning för riksdagen att vidta några åtgärder i ärendet.

Beträffande högspänningsledningars eventuella hälsorisker erinrade utskottet om att regeringen hade uppdragit åt statens energiverk att årligen rapportera om utvecklingen av forskningen inom detta område. Vidare hänvisade utskottet till pågående och nyss avslutat utredningsarbete. Dessutom hade statsrådet Birgitta Dahl under år 1985 haft överläggningar med representanter för berörda myndigheter, organisationer och fackliga organisationer för att få forskningsläget allsidigt belyst. Hon hade meddelat sin avsikt att kalla till nya överläggningar under år 1986.

Med hänvisning till de olika insatser som pågick inom detta område var det enligt utskottets mening inte påkallat med några ytterligare åtgärder. Utskottet ansåg inte heller att det behövdes någon översyn av ellagen enligt motionärernas intentioner. Det påpekades att det är energiverket som fastställer det aktuella avståndskravet. Tidigare fanns föreskrifter om detta inskrivna i ellagen. Utskottet avstyrkte och riksdagen avslog motionen.

I budgetpropositionen (bil. 16 s. 31) anförs att frågan om eventuella hälsorisker i samband med elektriska och magnetiska fält vid kraftledningar har förekommit i den allmänna debatten. Det erinras om uppdraget åt statens energiverk att fortlöpande följa utvecklingen, föreslå lämplig inriktning av svenska forskningsinsatser samt årligen redovisa vad som kommit fram på detta område. I en första redovisning våren 1986 konstateras, sägs det vidare, att hittills framkomna forskningsresultat inte ger anledning att skärpa gällande bestämmelser rörande kraftledningar för att minska allmänhetens exponering för kraftfälten. Verket följer dock noga pågående forskning. Flera intressanta forskningsprojekt pågår.

Ingenjörsvetenskapsakademien har i januari 1987 utgivit rapporten (nr 323) Biologiska effekter av kraftfrekventa elektriska och magnetiska fält. Rapporten utgör en ny lägesbedömning avseende kunskapsläge och riskvärdering. I det föregående (s. 8) har rapportens sammanfattning återgivits.

Från regeringskansliet har inhämtats att statens energiverk avser att inom kort redovisa bl. a förslag till inriktning och prioritering av fortsatta forskningsinsatser på området.

Utskottet konstaterar att forskningsinsatser pågår rörande eventuella

hälsorisker i samband med elektriska och magnetiska fält. Vidare följer statens energiverk fortlöpande utvecklingen på detta område. Motionärernas önskemål i denna del torde sålunda redan vara tillgodosedda. Någon åtgärd av riksdagen är mot denna bakgrund inte erforderlig. Liksom förra året kommer utskottet också till slutsatsen att någon översyn av ellagen enligt motionärernas intentioner ej ter sig befogad. Energiverket fastställer det aktuella avståndskravet.

Frågan om den planerade ombyggnaden av kraftledningen mellan Ljusdal och Gustafs bereds för närvarande i regeringskansliet. Som framgår av den tidigare redogörelsen (s. 6) har statens energiverk tagit ställning till vattenfallsverkets förslag. Det ankommer på regeringen att besluta i ärendet.

Av vad utskottet här har anfört framgår att motion 1986/87:N539 (c) avstyrks.

Verksamheten i Ranstad

För verksamheten i Ranstad föreslår regeringen ett reservationsanslag om 5 875 000 kr. Av detta belopp beräknas 3 975 000 kr. för utredningsarbete rörande återställning av Ranstadsområdet efter den brytning av alunskiffer som har ägt rum. För sådant miljöskyddande arbete som fortlöpande sker i avvaktan på återställning beräknar regeringen 1,9 milj. kr.

Det framgår av propositionen att ett betydande utredningsarbete erfordras innan slutlig ställning kan tas till hur återställningen av Ranstadsområdet skall göras i detalj. Studsvik Energiteknik AB har tagit initiativ till att påbörja arbetet med att ta fram underlag för det fortsatta återställningsarbetet. Anslag har år 1985 beviljats för ett inledande arbete benämnt programskedet. Syftet är härvid att bolaget tillsammans med berörda kommuner och myndigheter skall översiktligt kartlägga problemområden, skissera möjliga åtgärder samt belysa en framtida användning av de åtgärdade områdena. Detaljutformningen och ärendets formella handläggning avses ske i nästa skede, utredningsskedet. Studsvik har föreslagit ytterligare två etapper, nämligen återställningsskedet och uppföljningsskedet. Nyss nämnda belopp om knappt 4 milj. kr. avser utredningsskedet.

Studsvik har redovisat resultatet av programskedet i rapporten Återställning i Ranstad (se s. 8). Rapporten har remissbehandlats.

I motion 1986/87:N400 (c) begärs att riksdagen skall göra ett uttalande med angivande av riktlinjer för återställning vid Ranstadsverket. Följande utgångspunkter föreslås ligga till grund för det fortsatta utredningsarbetet och kommande förslag till åtgärder. Staten skall ansvara för återställning av och ha framtida driftansvar för områden som innehåller miljöstörande lakrest. Dagbrottsområdet skall återställas. Skog och jordbruksmark som ej är belastad av tidigare industriverksamhet bör säljas till enskilda brukare. Byggnader som inte kan nyttjas för annan industriell verksamhet skall saneras bort.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag om anslag till verksamheten i Ranstad. I fråga om återställningsarbetet i Ranstad vill utskottet anföra följande.

Utskottet delar regeringens uppfattning att betydande utredningsinsatser

återstår innan slutlig ställning kan tas till hur återställningsarbetet skall bedrivas i detalj. De utredningar som Studsvik nu skall genomföra syftar bl. a. till att i detalj utforma erforderliga åtgärder. Det gäller bl. a. att återställa lakrest- och dagbrottsområdena så att risken för skadlig miljöpåverkan begränsas i största möjliga mån. Med hänsyn till de planerade utredningsinsatserna finner utskottet inte anledning för riksdagen att uttala sig om målet för det fortsatta utredningsarbetet. Motion 1986/87:N400 (c) avstyrks sålunda.

Vissa anslag

Till sist tar utskottet här upp ett antal anslag inom energiområdet som inte har behandlats tidigare i detta betänkande. Ingen av de berörda punkterna i budgetpropositionen har föranlett någon motion.

Till verksamheten vid statens elektriska inspektion föreslås ett ramanslag av 9 874 000 kr. Utskottet tillstyrker detta förslag.

Regeringen föreslår ett förslagsanslag om 1 000 kr. för täckande av förluster i anledning av statliga garantier för oljeersättande åtgärder samt för utveckling och introduktion av ny energiteknik m. m. Oljeersättningsprogrammet har avslutats i samband med att stödet för utveckling och introduktion av ny energiteknik infördes våren 1986 (prop. 1985/86:102, NU 1985/86:17, rskr. 1985/86:172). Föredragande statsrådet bedömer att förlusterna till följd av tidigare lämnade garantier kommer att bli små under budgetåret 1987/88. Utskottet har inget att erinra mot regeringens förslag under denna punkt.

För visst internationellt energisamarbete föreslår regeringen att riksdagen skall anvisa 15 983 000 kr. Detta förslag tillstyrks av utskottet.

Två anslag som behandlas här gäller Studsvik Energiteknik AB. Det ena gäller avveckling av forskningsreaktorer, m. m. För detta ändamål föreslår regeringen ett reservationsanslag om 26,1 milj. kr. Det andra anslaget avser anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m. Regeringen föreslår ett reservationsanslag på 15 milj. kr. Medlen föreslås utgå i form av ränte- och amorteringsfria lån. Regeringen önskar bemyndigande av riksdagen att besluta om årlig eftergift av de lån som beviljas inom ramen för detta anslag. Även dessa förslag tillstyrks av utskottet.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 5 och med avslag på motion 1986/87:N506 yrkande 5 och motion 1986/87:N551 yrkande 10 till *Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 110 000 000 kr.,

2. beträffande *högspänningsledningar*
att riksdagen avslår motion 1986/87:N539,

3. beträffande *anslag till verksamheten i Ranstad*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 15 till *Verksamheten i Ranstad* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 5 875 000 kr.,

4. beträffande *riktlinjer för återställning i Ranstad*
att riksdagen avslår motion 1986/87:N400,

5. beträffande *statens elektriska inspektion*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 3 till *Statens elektriska inspektion* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett ramanslag av 9 874 000 kr.,

6. beträffande *täckande av förluster med anledning av vissa statliga garantier*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 4 till *Täckande av förluster i anledning av statliga garantier för oljeersättande åtgärder samt för utveckling och introduktion av ny energiteknik, m. m.* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr.,

7. beträffande *visst internationellt energisamarbete*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 7 till *Visst internationellt energisamarbete* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 15 983 000 kr.,

8. beträffande *avveckling av forskningsreaktorer, m. m.*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 13 till *Avveckling av forskningsreaktorer, m. m.* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 26 100 000 kr.,

9. beträffande *anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m.*
att riksdagen med bifall till proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 14 momenten 1 och 2
dels bemyndigar regeringen att besluta om årlig eftergift av de lån som beviljas inom ramen för detta anslag,
dels till *Anläggningar för radioaktivt avfall i Studsvik, m. m.* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett reservationsanslag av 15 000 000 kr.

Stockholm den 3 mars 1987

På näringsutskottets vägnar

Christer Eirefelt

Närvarande: Christer Eirefelt (fp), Lennart Pettersson (s), Erik Hovhammar (m), Ivar Franzén (c), Wivi-Anne Radesjö (s), Sten Svensson (m), Birgitta Johansson (s), Åke Wictorsson (s), Hadar Cars (fp), Bo Finnkvist (s), Per-Ola Eriksson (c), Jörn Svensson (vpk), Reynoldh Furustrand (s), Per-Richard Molén (m) och Mats Lindberg (s).

Reservationer

1. Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer (mom. 1)

Ivar Franzén (c), Per-Ola Eriksson (c) och Jörn Svensson (vpk) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 10 som börjar med "Utskottet hänvisar" och slutar med "ett förslagsanslag" bort ha följande lydelse:

Överenskommelsen om ersättning för försenad idrifttagning av Forsmark 3 har, såsom upprepade gånger har framhållits vid riksdagens behandling av saken, allvarliga brister. Det finns inte saklig grund för att Forsmarks Kraftgrupp AB – där statens vattenfallsverk är huvuddelägare – skall kompenseras med skattemedel för "merkostnader" enligt den åberopade överenskommelsen. Detta måste numera stå klart även för ersättningsmottagaren. I det läget bör staten givetvis påkalla omförhandling av det gällande avtalet med sikte på att detta skall undanröjas. Riksdagen bör hos regeringen begära ett initiativ av denna innebörd och inskränka medelsanvisningen under den aktuella punkten till ett formellt belopp. Det sålunda anvisade anslaget får stå till förfogande för den händelse staten inte kan helt frigöras från ytterligare betalningsförpliktelser. Genom ett sådant beslut som här sagts blir de nu behandlade yrkandena i motionerna 1986/87:N551 (c) och 1986/87:N506 (vpk) tillgodosedda i det väsentliga.

dels att utskottet under 1 bort hemställa

1. beträffande *ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer* att riksdagen med anledning av proposition 1986/87:100 bilaga 16 punkt C 5 samt motion 1986/87:N506 yrkande 5 och motion 1986/87:N551 yrkande 10 till *Ersättning för försenad idrifttagning av kärnreaktorer* för budgetåret 1987/88 under fjortonde huvudtiteln anvisar ett förslagsanslag av 1 000 kr. och därvid som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

2. Riktlinjer för återställning i Ranstad (mom. 4)

Ivar Franzén (c) och Per-Ola Eriksson (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 12 med "Utskottet delar" och slutar på s. 13 med "avstyrks sålunda" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer i motionärernas krav på ett vägledande uttalande av riksdagen.

Målet för det fortsatta utredningsarbetet och kommande förslag till åtgärder bör vara följande.

Staten skall ansvara för återställning av och ha framtida driftansvar för områden som innehåller miljöstörande lakrest. Dagbrottsområdet skall återställas. Skog och jordbruksmark som ej är belastad av tidigare industriverksamhet bör säljas till enskilda brukare. Byggnader som inte kan nyttjas för annan industriell verksamhet skall saneras bort.

Vad utskottet här har anfört bör riksdagen ge regeringen till känna som sin mening. Därmed tillgodoses motion 1986/87:N400 (c).

dels att utskottet under 4 bort hemställa

4. beträffande *riktlinjer för återställning i Ranstad*

att riksdagen med bifall till motion 1986/87:N400 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

gotab Stockholm 1987 12555